

Universitatea de Nord din Baia Mare, Facultatea de Litere
Northern University of Baia Mare, Faculty of Letters

Probleme ale numirii în viziunea lui Saul Kripke

Problems of naming in Saul Kripke's vision

At the beginning of the '70s Saul Kripke introduced the concept of rigid designator in his lectures on „Naming and necessity”. This alternative approach on the problem of reference proved to be a kind of revolution. Kripke argues against what he calls the Frege-Russell view on proper names, according to which a proper name is nothing more than a disguised definite description. His „rigid designator” is a name that, by definition, always designates the same object. „The same” means that the object is considered to be the same in all possible worlds even if it doesn't have the same properties each time and, moreover, even if no essential set of properties which occurs each time can be indicated.

Keywords: Frege, Russell, definite descriptions, possible worlds, rigid designator, naming, necessity

Institution's address: str. Victoriei, nr. 76, 430122 Baia Mare, România, tel.: 0262-276305, fax: 0262-275436

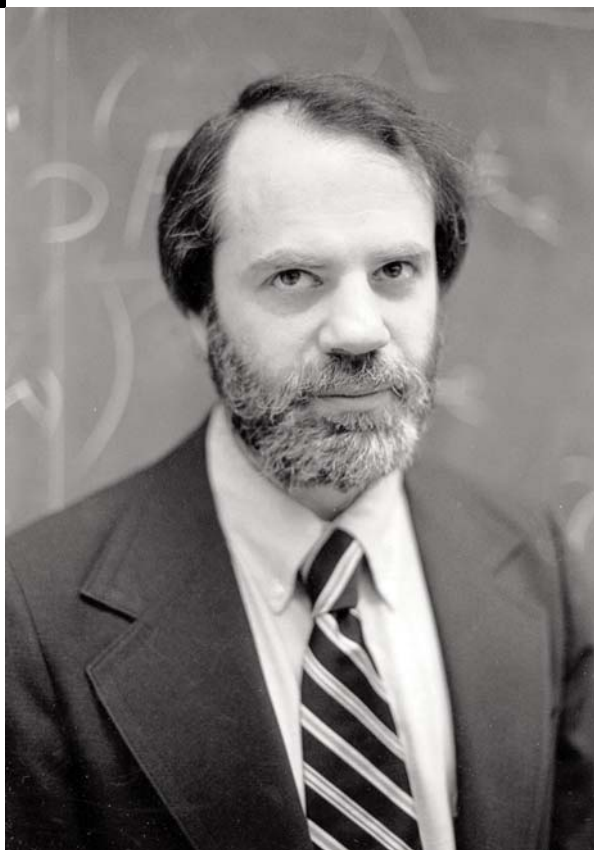
Personal e-mail: avalon_byrne@yahoo.com

Saul Kripke, născut în 1940, unul dintre gânditorii cei mai cu greutate din filosofia analitică contemporană, a surprins de la bun început lumea filosofică și academică în calitate de geniu precoce, încă de la 15 ani debutând cu realizări în logica modală. A avut o carieră și recunoaștere pe măsura talentului timpuriu iar din 1977 este Profesor Emeritus la Princeton University. Acest filosof celebru al vremurilor noastre, inventator al „semanticii lumilor posibile”, se poate mândri cu o gamă largă de contribuții în domenii cum sunt metafizica, filosofia limbajului, epistemologia, filosofia minții, filosofia logicii și matematicii. Printre lucrările care i-au adus această celebritate se numără fără îndoială volumul *Naming and necessity* (apărut prima dată în 1972), tradus la noi sub titlul *Numire și necesitate* de Mircea Dumitru și apărut la Editura All, volum care de fapt reunește trei prelegeri succesive ținute de autor în iarna anului 1970 și publicate apoi în chiar forma prezentării lor orale.

Dar să încercăm să vedem în ce constă atul acestor prelegeri și de ce noua teorie pe care Kripke o avansează aici „nu a lăsat pe nimeni indiferent”, după cum se exprimă Richard Rorty. Vom pătrunde poate mai bine în inima acestui demers dacă îi dăm cuvântul chiar lui Kripke într-un loc în care încearcă să-i facă un rezumat: „Mai întâi, am argumentat că o concepție populară despre felul în care numele își capătă referința nu se aplică, în general. În general, nu este adevărat că referința este determinată de către indicii unic

identificatoare”. Apoi continuă: „chiar dacă în cazuri speciale [...] un referent este determinat printr-o descriție unic identificatoare, ceea ce realizează această proprietate în multe cazuri de designare nu este să dea un sinonim, să dea ceva ce este abreviat de nume; ceea ce face, mai degrabă, este să fixeze o referință. Fixează referința prin unele indicii contingente ale obiectului. Numele care denotă acel obiect este utilizat apoi pentru a ne referi la acel obiect chiar în cazurile de referire la situații contrafactice, în care obiectul nu are proprietățile respective.”¹. În aceste câteva fraze se află material de dezbatere pentru cărți întregi și ele chiar fac trimitere la discuții aprinse care au avut și au loc în câmpul filosofiei analitice contemporane, absorbind importante energii. Kripke se situează însă conștient și explicit pe o poziție pe care nu a mai stat nimeni până la el cu privire la aceste probleme ale numirii, denotării, referinței sau cum alegem să-i spunem. În mica noastră reconstrucție a tezei de bază din *Numire și necesitate* vom urma linia indicată de aceste câteva fraze rezumative.

Dacă este să le luăm pe acestea așadar ca îndrumare, prima întrebare pe care ne-o vom pune va fi: la ce „concepție populară” face filosoful american trimitere, care este mai exact conturul acesteia și cine a emis-o prima dată sau care au fost susținătorii ei? Spre începutul primei prelegeri găsim următoarea remarcă lămuritoare: „tradiția clasică a logicii moderne a mers foarte puternic împotriva concepției lui Mill. Atât Frege, cât și Russell, au considerat, și se pare că au

Saul Kripke

ajuns la aceste concluzii independent unul față de celălalt, că Mill a greșit într-un sens foarte tare: de fapt, un nume propriu, folosit în mod corect, este pur și simplu o descripție definită prescurtată sau deghizată. Frege a afirmat în mod specific că o astfel de descripție dă sensul numelui.²² Acea concepție a lui John Stuart Mill despre care se afirmă aici că este combătută de cei doi fondatori (împreună cu Wittgenstein, probabil) ai filosofiei analitice este „o bine-cunoscută doctrină a lui John Stuart Mill, în cartea sa *A System of Logic*, după care numele au denotație, dar nu au conotație”. Kripke reformulează în termeni mai moderni, fregeeni: „într-un anumit fel, el [numele] nu are un «sens». Cel puțin, nu este o parte a înțelesului numelui *Dartmouth* faptul că orașul numit în felul acesta se află la gura lui Dart.”²³ Dar tocmai această concepție pare să fie contrazisă de tandemul Russell-Frege, și mai ales de Frege, care este explicit în acest sens, din timp ce un nume propriu este „pur și simplu o descripție definită prescurtată sau deghizată”. Conform acestei concepții, așadar, numele au înțeles iar acest înțeles este înțelesul descripției pe care numele o abreviază. Kripke purcede să arate și care ar fi unele din avantajele aparente ale concepției Russell-Frege, temeiurile care i-au făcut pe atâția să considere că această teorie trebuie să fie cea corectă, lucru pe care Kripke îl va contesta. Astfel, „problema fundamentală pentru orice concepție cum ar fi aceea a lui Mill este cum putem determina care este referentul

unui nume, așa cum este folosit de către un anumit vorbitor.”²⁴ Tocmai în întâmpinarea acestui neajuns pare să vină varianta Frege-Russell pentru că, în cadrul acesteia, descripția al cărei sinonim mai scurt este numele va fi utilizată pentru determinarea referinței respectivului nume. Kripke dă și o lămurire mai concretă: „De exemplu, dacă folosesc numele «Napoleon» și cineva întreabă: «La cine te referi?», voi răspunde ceva de felul «Napoleon a fost împărat al francezilor la începutul secolului al XIX-lea; în cele din urmă, el a fost înfrânt la Waterloo», dând în felul acesta o descripție care identifică în mod unic pentru a determina referentul numelui. Frege și Russell, așadar, par să dea explicația firească a felului în care este determinată referința aici; Mill pare să nu dea niciuna.”²⁵ O altă problemă ce pare să fie satisfăcător rezolvată doar dacă apelăm la concepția Frege-Russell este cea a enunțurilor de identitate între nume. Aici exemplul cel mai cunoscut este cel cu Hesperus și Phosphorus din Frege. Noi botezăm steaua observată seara „Hesperus”, pe cea observată dimineața „Phosphorus”, pentru ca ulterior să aflăm că ambele erau planeta Venus. Vom exprima această descoperire prin propoziția „Hesperus este Phosphorus”. Iar Kripke adaugă referitor la acest enunț: „Cu siguranță, ceea ce spunem aici nu este doar că un obiect este identic cu el însuși. [...] Este foarte firesc să spunem că conținutul real [este că] steaua pe care am văzut-o seara este steaua pe care am văzut-o dimineața (sau, mai precis, că lucrul pe care l-am văzut seara este lucrul pe care l-am văzut dimineața). Aceasta este atunci ceea ce dă înțelesul real al respectivului enunț de identitate; iar analiza în termenii descripțiilor face acest lucru.”²⁶ Așadar, înțelesul real al aceluși enunț de identitate pare să iasă la iveală doar dacă adoptăm viziunea Frege-Russell și considerăm că numele este oricând substituibil cu descripția căreia îi ține de fapt locul. Apoi, un alt punct tare al acestei viziuni este acela că doar ea pare să poată da un sens unor întrebări de genul dacă Aristotel a existat vreodată deoarece „ceea ce se pune de fapt sub semnul întrebării este dacă există ceva care să satisfacă proprietățile pe care le asociem cu numele – în cazul lui Aristotel, dacă vreun filosof grec a produs anumite lucrări, sau cel puțin un număr potrivit dintre acestea”²⁷, adică dacă există vreo persoană din Antichitate care să corespundă descripției asociate numelui Aristotel. În ciuda acestor argumente și poate a altora asemănătoare care sprijină concepția Frege-Russell, Kripke declară: „cred că este destul de clar că punctul de vedere al lui Frege și Russell este fals.”²⁸ Kripke mai menționează o teorie propusă de cei care au văzut unele insuficiențe în cea a lui Frege și Russell, dar care, crede Kripke, se reduce în mare la același lucru. Este vorba despre teoria conceptului-mănuș (cluster concept), care susține că numele nu trebuie considerat ca stând doar pentru *o* sau ca înlocuind doar *o* descripție, ci ca fiind abrevierea sau

sinonimul unui întreg mănunchi de descripții, unei „familii”.

Să vedem însă cum combate Kripke unele dintre componentele teoriei prezentate până aici. Să luăm afirmația că numele este echivalent cu o descripție care reprezintă înțelesul numelui și care este, în același timp o expresie sau o proprietate (sau chiar un șir de proprietăți) unic identificatoare pe baza căreia putem identifica referentul numelui. Kripke subliniază că se întâmplă ca și unii autori care contestă că numele au sens sau înțeles, cum a afirmat Frege, insistă asupra ideii că numelui i se asociază o descripție care identifică un referent în mod unic. Astfel, pentru a lua un exemplu clasic, numelui „Cicero” i se asociază descripția „omul care l-a denunțat pe Catilina”, descripție care identifică acel unic personaj istoric din Antichitate care l-a denunțat pentru prima oară în public pe Catilina drept referentul numelui „Cicero”. Dar Kripke vine să arate că această teorie contrazice modul în care numele sunt utilizate în realitate de vorbitori: „De fapt, majoritatea oamenilor, atunci când se gândesc la Cicero, se gândesc pur și simplu la un *famos orator roman*, fără nicio pretenție că se gândesc fie că a existat numai *un* [această ultimă subliniere ne aparține] orator roman *famos*, fie că trebuie să știm altceva despre Cicero pentru a avea un referent pentru nume.”⁹ Un alt contraexemplu este acela al numelui „Gödel”, asociat în mod obișnuit descripției „descoperitorul incompletitudinii aritmeticii”: „În cazul lui Gödel acesta este practic singurul lucru pe care l-au auzit oamenii despre el – că a descoperit incompletitudinea aritmeticii. Decurge de aici că indiferent cine a descoperit incompletitudinea aritmeticii este referentul lui «Gödel»”¹⁰. Iată ce ar putea să meargă aici prost: „Să ne imaginăm următoarea situație ficțională neplăcută. [...] Un om numit «Schmidt», al cărui cadavru a fost găsit la Viena cu mulți ani în urmă [...], a realizat de fapt lucrarea în cauză. Prietenul său, Gödel, a pus mâna pe manuscris într-un fel oarecare și de atunci încolo acesta i-a fost atribuit lui Gödel. În concepția discutată [gen Frege-Russell], atunci când omul nostru obișnuit folosește numele «Gödel», el se referă de fapt la Schmidt, pentru că Schmidt este unica persoană care satisface descripția [...]. [...] Dar mie mi se pare că nu ne referim la Schmidt. Pur și simplu nu ne referim la el.”¹¹. Am putea exprima foarte simplu ce vrea să spună Kripke aici, spunând că noi nu avem cum să ne referim la Schmidt, dacă ne gândim la Gödel. Într-un mod similar, cineva care-ar folosi expresia „câștigătorul alegerilor din 2004” și n-ar cunoaște adevăratul câștigător, crezând că a fost Năstase, s-ar referi la Năstase și nu la adevăratul câștigător.

Să vedem pe scurt cum se inserează și problema necesității în această discuție. Această problemă este strâns legată de cea, devenită și ea clasică, a lumilor posibile. În fapt, lucru important, întreg domeniul

„lumilor posibile” este, într-un anumit sens, o reformulare modernă a problemei străvechi a necesității și posibilității și, deci, nu trebuie să ne lăsăm încurcați de formulările mai pretențioase care comportă referirea la lumi posibile, lucru asupra căruia și Kripke atrage atenția: „Aparatul lumilor posibile a fost (șper) foarte util în măsura în care ceea ce ne preocupă este teoria modelelor set-teoretică a logicii modale cuantificate, dar a încurajat pseudo-probleme filosofice și imagini înșelătoare.”¹². Conceptul fundamental pe care Kripke îl introduce în aceste prelegeri ale sale este acela de designator rigid. Numele, după Kripke, sunt designatori rigizi. Aceștia sunt expresii care desemnează același obiect sau aceeași entitate în toate lumile posibile. Pentru a face mai inteligibile specificul designatorilor rigizi și diferența lor față de cei nerigizi, vom spune, cu Kripke, că „Nixon”, fiind un nume, este designator rigid, pe când „câștigătorul alegerilor americane din 1968” nu este, deoarece într-o lume alternativă altcineva ar fi putut câștiga alegerile și, deci, expresia nu desemnează aceeași persoană/entitate în toate lumile posibile. Credem că designatorii nerigizi ar mai putea fi numiți și designatori variabili. Kripke a produs, așadar, o adevărată răsturnare în filosofia logicistă, arătând că numele sunt „operatori” sau structuri logice speciale, cu un statut aparte, neputând fi reduse la calități sau predicate; este în natura lor să desemneze cu necesitate o aceeași entitate în toate lumile posibile, chiar dacă proprietățile entității pot varia.

Note:

1. Saul Kripke, *Numire și necesitate* Editura ALL, București, 2001.
2. *Idem*, p. 31.
3. *Idem*, p. 30.
4. *Idem*, p. 31.
5. *Idem*, p. 32.
6. *Idem*, p. 32.
7. *Idem*, p. 32.
8. *Idem*, p. 33.
9. *Idem*, p. 72.
10. *Idem*, p. 74.
11. *Idem*, p. 74-75.
12. *Idem*, p. 47, notă de subsol.

Bibliography:

Saul Kripke, *Numire și necesitate* (*Naming and Necessity*), transl. by Mircea Dumitru, Editura ALL, București, 2001.